

Uppdaterad åtgärdstabell för ängsskäreplattmal, 2015 – 2019

(Agonopterix bipunctosa)

Hotkategori: **SÅRBAR (VU)**

Åtgärdstabellen har upprättats av
Länsstyrelsen Uppsala län

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

Koordinerande myndighet:

Länsstyrelsen i Uppsala län

Tel: 010-22 33 000

E-post: [uppsala@lansstyrelsen.se](mailto: uppsala@lansstyrelsen.se)

Postadress: 751 86 Uppsala

Internet: www.lansstyrelsen.se/

© Naturvårdsverket 2018

Omslag: Ängsskäreplattmal, foto Jan-Olov Björklund

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljökvalitetsmålen.

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar även till att uppnå Aichimål 12 inom Konventionen för biologisk mångfald som handlar om att senast 2020 ha förbättrat hotade arters bevarandestatus och mål 15, delmål 15.5 i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald och senast 2020 skydda och förebygga utrotning av hotade arter.

Åtgärdsprogrammet för ängsskärelattmal 2010–2014 har tagits fram av Jan-Olov Björklund och koordinerats nationellt av Länsstyrelsen i Uppsala län. Programmet har redovisats till Naturvårdsverket, som beslutat att förlänga programmet till och med 2019 med uppdatering av åtgärdstabellen.

Rapporten innehåller mål samt en kortfattad presentation av angelägna åtgärder under tiden 2015–2019 för att ängsskärelattmalens bevarandestatus i Sverige ska kunna förbättras. Åtgärderna samordnas mellan olika intressenter, vilket får till följd att kunskapen om och förståelsen för arten ökar. Förankring av åtgärderna har skett genom samråd med berörda aktörer.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns här:

<http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6343-6>

Stockholm i december 2018

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Fastställelse och giltighet

Naturvårdsverket beslutade den 13 december 2018 att fastställa en uppdaterad åtgärdstabell och uppdatera de kortsiktiga målen för åtgärdsprogrammet för ängsskärelattmal (NV-08801-18). Tabellen är ett vägledande, ej formellt bindande dokument och gäller under åren 2015–2019. När giltighetstiden för ett program går ut ska programmets nationella koordinator redovisa genomförda åtgärder, resultat och måluppfyllelse under den gångna programperioden. Programmets fortsättning, djupare utvärderingsbehov och ambitionsnivå avgörs av Naturvårdsverket i samråd med programmets nationella koordinator och ArtDatabanken. Giltighetsperioden för åtgärdsprogrammet förlängs om det inte fattas beslut om att programmet ska upphöra eller ett nytt program för arten fastställs.

Innehåll

FÖRORD	1
FASTSTÄLLELSE OCH GILTIGHET	2
INNEHÅLL	3
BAKGRUNDSBESKRIVNING	4
VISION OCH MÅL	5
Vision	5
Långsiktigt mål	5
Kortsiktigt mål	5
ÅTGÄRDER OCH REKOMMENDATIONER	7
Dialog och samverkan	7
Aktiva åtgärder i fält	7
Skötsel och restaurering	7
Datainsamling och analyser	8
Inventering	8
Uppföljning	8
Kunskapsbehov	9
BILAGA 1.	10

Bakgrundsbeskrivning

Ängsskäreplattmalen är en liten nattaktiv fjäril. Fjärilen lever på ängsskära, som framförallt är en slåtterart men som finns i flera olika typer av kalkrika miljöer så som fuktiga ängs- och hagmarker, dikeskanter och bryn. Ängsskäreplattmalens larver utvecklas i bladror på värdväxten. Ändrade brukningsformer i jordbruket och skogsplantering är sannolikt de största orsakerna till såväl ängsskärans som ängsskäreplattmalens minskning i landet. Arealen lämpliga livsmiljöer har minskat kraftigt under hela 1900-talet. Stora arealer extensivt brukad mark med glesa skogsbeten och hagmarker har omställts till produktionsskog, samtidigt som tidigare ogödslade ängsmarker som skördades genom traditionell slåtter och hässjning har omvandlats till intensivt betade marker eller gödslade vallodlingar. De flesta lokalerna finns i Uppsala (C) och Kalmar (H). Stockholm (AB), Södermanland (D), Östergötland (E), Blekinge (K) har vardera någon enstaka lokal medan Västmanland (U) och Skåne (M) har fynd av ängsskära, däremot inga säkra fjärilsfynd i nuläget. Ängsskäreplattmalen är rödlistad som sårbar (VU) i Sverige. Mer information om arten finns i Naturvårdsverkets rapport 6343 Åtgärdsprogram för ängsskäreplattmal, 2010–2014.

Redovisningen av åtgärdsprogrammet visar att ängsskäreplattmalen gynnas av sen slåtter (augusti-september) eller ett sent betespåsläpp. Det har även visat sig att värdväxten ängsskära svarar snabbt på röjning och avverkning. För att bevara livskraftiga bestånd av arten krävs därför en fortsatt satsning på hävd och restaurering av igenväxta lokaler.

Den uppdaterade åtgärdstabellen syftar till att förbättra förutsättningarna för ängsskäreplattmalens framtida överlevnad i landet. Kvarvarande åtgärder som inte har genomförts under tidigare programperiod samt löpande åtgärder har anpassats till rådande kunskaps- och åtgärdsläge. De kortsiktiga målen har uppdaterats med målår.

Den beräknade kostnaden för åtgärder som skulle behöva täckas av Naturvårdsverkets medel för genomförande av åtgärdsprogram för hotade arter uppgår till 1 005 000 kr under giltighetsperioden 2015–2019. Dock är möjligheten till denna finansiering beroende av årlig resurstilldelning till, och prioriteringar mellan, alla gällande åtgärdsprogram.

Vision och mål

Vision

På lång sikt är visionen att ängsskäreplattmalen inte längre ska vara hotad och att den ska finnas i livskraftiga populationer inom sitt utbredningsområde. För att möjliggöra detta krävs att man återskapar större landskap med ekologiskt väl fungerande slåttermarker och extensivt betade hagmarker som är i stånd att hysa arten. Fyra grundläggande punkter måste uppfyllas: (1) att antalet lokaler med ängsskäreplattmal ökar samtidigt som numerärerna på de enskilda lokalerna ökar, (2) att ängsskäreplattmalens livsmiljö ökar i areal och kvalitet, (3) att ängsskäreplattmalen förekommer i fungerande metapopulationer, dvs. att ett antal förekomster ligger tillräckligt tätt för att arten ska kunna röra sig mellan dem och att lokala försvinnanden kan uppvägas av naturliga återkolonisationer, (4) att antalet lokaler med ängsskära ökar samtidigt som numerärerna på de enskilda lokalerna ökar.

Långsiktigt mål

Det långsiktiga målet är att ängsskäreplattmalen inte längre ska uppfylla IUCN:s kriterier för att vara nationellt hotad, dvs. ej vara Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN) eller Sårbar (VU). Målet ska vara uppnått år 2025. Detta innebär att följande kriterier måste uppfyllas: arten måste finnas på minst 50 lokaler på >20 lokalområden, storleken på artens utbredningsområde får inte minska, ytan och kvaliteten på artens habitat ökar. Viktiga lokaler med ängsskära sköts så att ängsskäreplattmalen gynnas.

Kortsiktigt mål

Senast 2019 finns ängsskäreplattmal på minst 30 lokaler och varje delpopulation består av minst 50 reproducerande individer årligen.

Inom fem år ska:

- (1) Åtgärder i form av hävd, röjning och andra åtgärder snarast sätts in på de lokaler där fjärilen minskar.
- (2) En restaureringsplan vara upprättad för samtliga län som omfattas av åtgärdsprogrammet. I planen skall framgå vilka marker med populationer av ängsskäreplattmal eller ängsskära som prioriteras för hävd, röjning och andra åtgärder.
- (3) Åtagandeplaner för marker med förekomst av ängsskäreplattmal vara anpassade till ängsskäreplattmalens krav.
- (4) Skötselplaner och bevarandeplaner för naturreservat, Natura 2000-områden och andra skyddsvärda områden ha setts över avseende hur de stämmer med ängsskäreplattmalens behov, och eventuellt ha reviderats om detta är lämpligt i förhållande till områdenas samlade värden.

(5) Utbredning och antal populationer av ängsskäreplattmal (kända populationer samt ett inventeringsbaserat mörkertal) vara kända.

(6) En sårbarhetsanalys vara utförd, bland annat baserad på värdväxtpopulationernas hävd- och igenväxningsstatus.

Åtgärder och rekommendationer

Dialog och samverkan

Eftersom arten finns i odlingslandskapet och är beroende av rätt skötsel vad gäller störning och hävd krävs mycket rådgivning till markägare, brukare, vägsamfälligheter och ledningsägare. Det är viktigt att slåttern görs sent och att man inte placerar material just på lokalerna. För vägkanter är problematiken ofta att man av säkerhetsskäl vill slå tidigt. I Uppsala län finns arten i kraftledning och det är viktigt att ledningsägare informeras.

Koordinerande län har tagit fram ett faktablad. Detta behöver uppdateras med ny information, speciellt rekommendationer om skötsel av värdväxten.

Det behövs en ny fältträff då man besöker lokaler i Uppsala län och diskuterar de åtgärder som har utförts.

Samtliga lantbruksenheter har fått information om fjärilen och vilka villkor som är lämpliga i åtagandeplanerna. Det är viktigt att stötta lantbruksenheterna i detta arbete.

Inom nya Landsbygdsprogrammet finns medel för enskild rådgivning och annan kompetensutveckling inom Ett rikt odlingslandskap. Insatser kan riktas mot ängsskäreplattmalen och andra fjärilar som behöver specifika värdväxter.

Skyltar har tagits fram av koordinerande län och texterna kan användas av andra län. Färdiga illustrationer finns att använda mot en viss ersättning.

Aktiva åtgärder i fält

Skötsel och restaurering

Fortsatt skötsel av befintliga lokaler är de viktigaste åtgärderna inom programmet. Den viktigaste skötseln är att röja sly och storvuxna konkurrerande örter och bredbladigt gräs som konkurrerar med ängsskäran. För vissa lokaler krävs även slåtter. Det är bra om man vid röjning och slåtter genomför försiktiga markstörningar. På lokaler som betas är det viktigt att förhindra att ängsskäran betas för hårt. Detta görs bäst genom sent och extensivt bete, alternativt att stängsla bort ytorna med ängsskära tills de blommat klart.

Restaurering av befintliga lokaler och nya lokaler är en viktig åtgärd. De åtgärder som framförallt behövs är avverkning och röjning av träd och buskar för att skapa varma lägen med ängsskära.

Uppsalas kända lokaler finns beskrivna i en rapport från 2016¹. Varje år utförs åtgärder inom 3–5 utvalda områden, på vardera ca 0,5 ha, genom slåtter, röjning och/eller sent bete.

Blekinges lokal, naturreservatet Gö, 1,1 ha, sköts årligen med slåtter, i framtiden eventuellt med bete då slåttermaterialen är svårt att föra bort.

Stockholms lokal naturreservatet Väsby hage, ca 1,5 ha, sköts årligen med slåtter.

Östergötlands lokal naturreservatet Marmorbruket är ca 1 ha men ska restaureras till ca 2 ha genom röjning. Lokalen Hammarklint är ca 0,5 ha och ska även den restaureras genom röjning till ca 1 ha.

Datainsamling och analyser

Inventering

För vissa län har inventeringar genomförts, detta gäller framförallt Stockholms, Uppsala och Kalmar län. De län som framförallt behöver inventeras under denna programperiod är Södermanland och Östergötland. För Uppsala län finns behov av övervakning av kända lokaler och inventering av nya lokaler. Det finns anledning att satsa på samordnade inventeringar i flera län under ett år. Vid eftersök av nya lokaler rekommenderas förstudier av gamla Ekonomiska kartan från 1950-talet, som kan jämföras med nya flygbilder. Växten ängsskära inventeras när den blommar. Den finns även relativt väl dokumenterat i Artportalen. När ängsskäran lokaliserats kan inventeringen av fjärilen utföras. En inventeringsmanual för ängsskäreplattmal finns framtagen med instruktioner om de inventeringsmetoder som kan användas. Den säkraste metoden, vilken är den som ska användas inom ÅPG-arbetet, är att leta larver under försommaren. Den ger en längre inventeringstid och är inte lika väderberoende som den andra metoden som går ut på att hitta fullbildade fjärilar under högsommaren. För att leta larver krävs det dock att inventeraren kan skilja på larver av andra arter som också utnyttjar ängsskäran som värdväxt

Uppföljning

Uppföljning bör göras för lokaler uppdelade på de fyra biototyperna: vägkant, kraftledning, slåtteräng eller betesmark för att studera förändringar i biotopens struktur och hur förändringen påverkar förekomsten av ängsskäreplattmalen och ängsskäran. För att slutsatser ska gå att dra av uppföljningen behöver en inventering av malen, värdväxten och strukturen i biotopen ha gjorts innan

¹ Stavenhow, J., Hoflin, M. & Eriksson, P. 2016. *Beskrivning av lokaler med ängsskäreplattmal i Uppsala län 2006-2014*. Rapport 2016/2, Upplandsstiftelsen. (http://www.upplandsstiftelsen.se/UserFiles/Archive/624/2016_2_Angsskareplattmal_2006-2014_slutgiltig160419_liten.pdf)

åtgärderna utförs. Samma metodik bör användas vid den första inventeringen som vid uppföljningstillfället.

Kunskapsbehov

Inget som prioriteras under kommande programperiod, men finns möjlighet är det undersökning av vilken skötsel som fungerar för fjärilen som är mest angeläget. Under den första programperioden genomfördes studier av fjärilen. Den är dock svårstuderad och tidigare studier har inte gett så mycket information. Den finns i flera olika biotoper; ängar, kraftledningsgator, vägkanter och betesmarker. Det är angeläget att studera ett antal lokaler för varje biotop för att kunna avgöra vilken skötsel som fungerar. Denna åtgärd kan samordnas med övervakning.

Bilaga 1.

Föreslagna åtgärder

Kategori: Ordinarie åtgärdsprogram samt samverkansprogram

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ⁴
Dialog och samverkan								
Uppdatera faktablad	Alla ¹		Lst C	NV-ÅGP			1	2017
Skypeträff	Alla ¹		Lst C	NV-ÅGP	5000		2	2016
Informera Lantbruksenheten om fjärlens krav	Alla ¹		Lst AB	NV-skötsel/SJV			1	2019
Informera vägsamfälligheter och ledningsägare om fjärlens krav	Alla ¹		Alla ¹	NV-ÅGP	50 000		2	2019
Rådgivning till markägare	Alla ¹		Alla ¹	LBU			1	2019
Informationsskyltar	Alla ¹	Kända lokaler/nya lokaler	Alla ¹	NV-skötsel/ÅGP	15 000	15 000	2	2019
Aktiva åtgärder i fält								
Slätter	AB	Känd lokal	Lst	NV-skötsel		50 000 ⁵	1	Årligen
Slätter/röjning/bete	C	Kända lokaler	Lst	NV-skötsel/ÅGP	125 000 ⁵	25 000 ⁵	1	Årligen
Slätter/röjning/bete	D	Kända lokaler	Lst	NV-ÅGP	50 000 ⁵		1	Årligen
Röjning/slätter	E	Kända lokaler	Lst	NV-skötsel		50 000 ⁵	1	Årligen
Slätter/röjning/bete	H	Kända lokaler	Lst	NV- ÅGP	100 000 ⁵		1	Årligen

NATURVÅRDSVERKET

Slätter, ev bete	K	Känd lokal	Lst	NV-skötsel		50 000 ⁵	1	Årligen
Slätter/röjning/bete	AB	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	30 000 ⁵		2	Årligen
Slätter/röjning/bete	C	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	75 000 ⁵		1	Årligen
Slätter/röjning/bete	D	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	30 000 ⁵		2	Årligen
Slätter/röjning/bete	E	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	30 000 ⁵		1	Årligen
Slätter/röjning/bete	H	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	40 000 ⁵		2	Årligen
Slätter/röjning/bete	K	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	30 000 ⁵		2	Årligen
Slätter/röjning/bete	M	Lämpliga lokaler	Lst	NV-ÅGP	20 000 ⁵		2	Årligen
Slätter/röjning/bete	U	Lämpliga lokaler	Lst	NV-skötsel/ÅGP	15 000 ⁵	15 000 ⁵	2	Årligen
Datainsamling^{2,3} och analyser								
Inventering och uppföljning	AB	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning känd lokal	Lst AB	NV-ÅGP	30 000		2	2019
Inventering och uppföljning	C	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning kända lokaler	Lst C	NV-ÅGP	40 000		1	2019
Inventering och uppföljning	D	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning kända lokaler	Lst D	NV-ÅGP	30 000		1	2019
Inventering och uppföljning	E	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning kända lokaler	Lst E	NV-ÅGP	30 000		1	2019
Inventering och uppföljning	H	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning kända lokaler	Lst H	NV-ÅGP	40 000		2	2019

NATURVÅRDSVERKET

Inventering och uppföljning	K	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning känd lokal	Lst K	NV-ÅGP	30 000		2	2019
Inventering och uppföljning	U	Inventering lämpliga biotoper, uppföljning känd lokal	Lst U	NV-ÅGP	30 000		2	2019
Inventering	M	Finns en hel del ängsskära enligt Artportalen.	Lst M	NV-ÅGP	20 000		2	2019
Uppföljning av åtgärd	Alla ¹	Berörda lokaler	Lst	NV- ÅGP	100 000 ⁵		1	Årligen
Skötselanalys	C		Lst C	NV-ÅGP	40 000		2	2019
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2015–2019</i>					<i>1 005 000</i>	<i>205 000</i>		

¹ – Med ”Alla län” menas län Stockholm (AB), Uppsala (C), Södermanland (D), Östergötland (E), Kalmar (H), Blekinge (K), Västmanland (U), Skåne (M)

² – Inventering som inte är planerad enligt Bilaga 1 kan utföras i mindre omfattning även i län/områden/lokaler som inte är listad som berörda län enligt ovan om det förekommer starka indikationer av ängsskäreplattmalens förekomst. Sådana inventeringar ska i förväg stämmas av med koordinerande länsstyrelse för programmet.

³ – Möjligheten att lämna över ansvaret för övervakningen på tex floraväktarna, biogeografisk uppföljning och/ eller miljöövervakning bör undersökas.

⁴ – Angivet år ska ses som en riktlinje under förutsättning att åtgärden kan finansieras och kan komma att flyttas framåt på grund av resursbrist.

⁵ – Kostnaden som anges är den totala summan under programperioden.

